

Helyzetkép

50 éves a Népeségtudományi Kutatóintézet konferencia
Budapest, 2014 január 20

Képzés és első gyermekvállalás kölcsönhatásai – európai összehasonlítás

Cornelia Mureșan

Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Románia

Előadás szerkezete

1. Bevezetés
2. Kérdések és hipotézisek
3. Adatok és módszerek
4. Átfogó kölcsönhatások
5. Történeti időszakok szerinti kölcsönhatások
6. Konklúzió

Bevezetés

Bevezetés

Kérdések és hipotézisek

Adatok és módszerek

Átfogó kölcsönhatások

Történeti időszakok szerinti kölcsönhatások

Konklúzió

- Az **oktatás utóbbi évtizedekre tehető masszív expanziója** az egyik legalapvetőbb társadalmi változásnak tekinthető a modern Európa történetében. Nem kizárólag a diákok száma nőtt, hanem az iskolapadban eltöltött évek száma is jelentősen megemelkedett (OECD 2013). Mivel a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők egyre később vállalják első gyermeküket, a tanulmányok időtartamának növekedésével az első gyerekvállalás halasztásának egyik meghatározó tényezőjének tekinthető.
- A témával foglalkozó szakirodalom hangsúlyozza, hogy az első születés általában előidézi a tanulmányok befejezését, ugyanakkor pedig a maga részéről a tanulmányok befejezése is előidézheti az első gyerek születését. A két folyamat közötti oksági kapcsolatokat nehéz különválasztani, a termékenység és a tanulmányok folytatása **endogén jellege** miatt.
- Jelen tanulmányban a két jelenség – a gyerekvállalás és a képzés – közötti **kölcsönös egymásra hatás** vizsgálom és figyelembe veszem **lehetséges egyéb meghatározó tényezőket** is.

Történeti időszakok

Bevezetés

Kérdések és
hipotézisek

Adatok és
módszerek

Átfogó
kölsönhatások

Történeti
időszakok
szerinti
kölsönhatások

Konklúzió

- Figyelembe véve hogy az 1990-es év környékén alapvető politikai változásokra került sor a legtöbb kelet-európai országban, a jóléti állami rendszerekre gyakorolt fontos, **három nagyobb történeti időszakot** különítik el egymástól:
 - az 1980-as éveket,
 - az átmenet első 8 évét (1990–1997), és
 - a későbbi 7-11 éves időszakot (1998–2004/08).
- **A poszt-szocialista országokban** ezek az időszakok jól jelképezik:
 - 1) a kommunista autoriter rendszerek utolsó éveit;
 - 2) a demokratikus rendszerre és a piacgazdaságra történő átmenet első éveit;
 - 3) a megszilárdult kapitalista rendszerek időszakát.
- **A stabil szociálpolitikai rendszerekkel bíró országok esetében** a történeti időszakok szerinti összehasonlító elemzés rávilágíthat a képzés és a gyerekvállalás közötti kapcsolatok dinamikáira, és felhívhatja a figyelmet a kelet-európai országok közötti különbségekre.

Kérdések és hipotézisek

Bevezetés

Kérdések és hipotézisek

Adatok és módszerek

Átfogó kölcsönhatások

Történeti időszakok szerinti kölcsönhatások

Konklúzió

K é r d é s e k

- **Q1:** Könnyebb volt-e vagy sem Kelet-Európában a tanulmányok folytatását a gyerekvállalással összeegyeztetni?
- **Q2:** Mennyiben hasonlítanak egymásra ebben a tekintetben a kelet-európai országok, illetve mennyiben térnek el nyugat-európai országoktól?
- **Q3.** Könnyebb vagy sem a tanulmányok folytatását a gyerekvállalással összeegyeztetni a 2000-es években, mint azelőtt?

H i p o t é z i s e k

- **H1:** A tanulmányok folytatása alatti teherbe esés és gyerekvállalás növeli a tanulmányok befejezésének kockázatát. Ez a hatás erősebb akkor es őt ahol a jóléti rendszer kevésbé támogatja a két szerep összehangolását vagy a tanulmányok befejezésének elhalasztására irányuló egyéni törekvéseket.
- **H2:** A familista jóléti rendszerekben (például Románia) és azokban a társadalmakban ahol az életpályák egyre inkább de-standardizáltak (például Norvégia), a tanulmányok időtartamát és az első gyerekvállalás időzítését egyaránt befolyásoló egyéni jellemzők között kisebb az összefüggés.

Adatok és módszerek

Bevezetés

Kérdések és hipotézisek

Adatok és módszerek

Átfogó kölcsönhatások

Történeti időszakok szerinti kölcsönhatások

Konklúzió

A
d
a
t
o
k

- **GGS**, tanulmányaikat folytató gyerektelen nők, 17-35 éves, 1980 - interjú időpont között; mintanagyságok:
- **Kelet-európai országok** : Bulgária -3417, Magyarország -2558, Románia -1752, Észtország -1997, Litvánia -2076, Oroszország -2410, Grúzia -1952,
- **Nyugat-európai országok** : Franciaország -2354, Németország -2151, Norvégia -3852.

M
ó
d
s
z
e
r
e
k

- **egyidejű két kockázati modellek**: a tanulmányok befejezése és az első gyerekvállalás
- **észrevétlen heterogenitás** (ρ): hányados koreláció a nem ismert egyéni jellemzők között
- **magyarázó tényezők** :
 - időben módosuló: aktuális életkor, aktuális naptári év (ill. periódus), aktuális anyai állapot, aktuális iskolai végzettség, aktuális első párkapcsolat
 - időben állandó: régió típus gyermekkorban, testvérek száma

A tanulmányok befejezése és az első gyermekvállalás. Ország-specifikus egyidejű kockázati modellek eredményei

	BU	HU	RO	ES	GEO	LI	RU	FR	DE	NO
<i>Tanulmányok befejezése</i>										
<i>A nő állapota (gyerektelen=1)</i>										
várandós	1.18	1.23	1.29	1.78	0.84	1.35	1.21	0.70	1.53	0.95
anya	0.50	0.48	0.58	0.69	0.80	0.65	0.70	0.44	0.67	0.48
<i>Első párkapcsolat (nem = 1)</i>										
igen	1.66	1.09	1.17	1.13	1.95	1.29	1.40	1.44	1.47	1.24
<i>Első gyerekvállalás</i>										
<i>Iskolai végzettség szerinti státusz (tanulmányait folytató=1)</i>										
középfokú /alacsonyabb	1.41	1.57	1.74	2.22	1.06	1.78	1.57	1.76	1.58	2.07
felsőfokú	1.34	1.54	1.08	1.66	1.17	1.57	1.34	1.27	1.79	1.92
<i>Első párkapcsolat (nem = 1)</i>										
igen	17.78	8.53	24.72	12.59	76.20	12.31	12.91	13.96	6.38	8.87
<i>ρ</i>	0.29	0.42	-0.04	0.06	0.00	-0.01	0.15	0.40	0.44	0.05

⇒ A **várandósság** csak 3 országban, ES, LI + DE, jelentősen növeli a tanulmányok befejezésének kockázatát.

⇒ Az **anyaság** mindenik országban megnöveli a nők iskolapadban eltöltött időtartamát. Erősebb pozitív hatás: BU, HU, RO + FR.

A tanulmányok befejezése és az első gyermekvállalás. Ország-specifikus egyidejű kockázati modellek eredményei

	BU	HU	RO	ES	GEO	LI	RU	FR	DE	NO
<i>Tanulmányok befejezése</i>										
<i>A nő állapota (gyerektelen=1)</i>										
várandós	1.18	1.23	1.29	1.78	0.84	1.35	1.21	0.70	1.53	0.95
anya	0.50	0.48	0.58	0.69	0.80	0.65	0.70	0.44	0.67	0.48
<i>Első párkapcsolat (nem =1)</i>										
igen	1.66	1.09	1.17	1.13	1.95	1.29	1.40	1.44	1.47	1.24
<i>Első gyerekvállalás</i>										
<i>Iskolai végzettség szerinti státusz (tanulmányait folytató=1)</i>										
középfokú /alacsonyabb	1.41	1.57	1.74	2.22	1.06	1.78	1.57	1.76	1.58	2.07
felsőfokú	1.34	1.54	1.08	1.66	1.17	1.57	1.34	1.27	1.79	1.92
<i>Első párkapcsolat (nem =1)</i>										
igen	17.78	8.53	24.72	12.59	76.20	12.31	12.91	13.96	6.38	8.87
ρ	0.29	0.42	-0.04	0.06	0.00	-0.01	0.15	0.40	0.44	0.05

⇒ **Az első párkapcsolat** némiképp növeli a tanulmányok befejezésének kockázatát . Kivétel: HU, ES.

⇒ ... az első gyerekvállalásra gyakorolt hatása jóval erősebb, és ez a hatás mindenik országban érvényesül.

A tanulmányok befejezése és az első gyermekvállalás. Ország-specifikus egyidejű kockázati modellek eredményei

	BU	HU	RO	ES	GEO	LI	RU	FR	DE	NO	
Bevezetés	<i>Tanulmányok befejezése</i>										
Kérdések és hipotézisek	<i>A nő állapota (gyerektelen=1)</i>										
	várandós	1.18	1.23	1.29	1.78	0.84	1.35	1.21	0.70	1.53	0.95
	anya	0.50	0.48	0.58	0.69	0.80	0.65	0.70	0.44	0.67	0.48
Adatok és módszerek	<i>Első párkapcsolat (nem =1)</i>										
	igen	1.66	1.09	1.17	1.13	1.95	1.29	1.40	1.44	1.47	1.24
Átfogó kölcsönhatások	<i>Első gyerekvállalás</i>										
Történeti időszakok szerinti kölcsönhatások	<i>Iskolai végzettség szerinti státusz (tanulmányait folytató=1)</i>										
	középfokú /alacsonyabb	1.41	1.57	1.74	2.22	1.06	1.78	1.57	1.76	1.58	2.07
	felsőfokú	1.34	1.54	1.08	1.66	1.17	1.57	1.34	1.27	1.79	1.92
Konklúzió	<i>Első párkapcsolat (nem =1)</i>										
	igen	17.78	8.53	24.72	12.59	76.20	12.31	12.91	13.96	6.38	8.87
	ρ	0.29	0.42	-0.04	0.06	0.00	-0.01	0.15	0.40	0.44	0.05

⇒ A **tanulmányaikat folytató nők** szignifikáns módon alacsonyabb gyermekvállalási kockázatát

⇒ Az **iskolai végzettség** gyermekvállalásra gyakorolt hatása alacsony. Kivétel: RO + FR

⇒ **Grúzia** teljesen kivételes eset.

A tanulmányok befejezése és az első gyermekvállalás. Ország-specifikus egyidejű kockázati modellek eredményei

	BU	HU	RO	ES	GEO	LI	RU	FR	DE	NO
Tanulmányok befejezése										
A nő állapota (gyerektelen=1)										
várandós	1.18	1.23	1.29	1.78	0.84	1.35	1.21	0.70	1.53	0.95
anya	0.50	0.48	0.58	0.69	0.80	0.65	0.70	0.44	0.67	0.48
Első párkapcsolat (nem =1)										
igen	1.66	1.09	1.17	1.13	1.95	1.29	1.40	1.44	1.47	1.24
Első gyerekvállalás										
Iskolai végzettség szerinti státusz (tanulmányait folytató=1)										
középfokú /alacsonyabb	1.41	1.57	1.74	2.22	1.06	1.78	1.57	1.76	1.58	2.07
felsőfokú	1.34	1.54	1.08	1.66	1.17	1.57	1.34	1.27	1.79	1.92
Első párkapcsolat (nem =1)										
igen	17.78	8.53	24.72	12.59	76.20	12.31	12.91	13.96	6.38	8.87
ρ	0.29	0.42	-0.04	0.06	0.00	-0.01	0.15	0.40	0.44	0.05

⇒ **A nem ismert heterogenitás regressziós hányadosok** pozitívak és szignifikánsak két poszt-szocialista országban (BU, HU), illetve két nyugat-európai országban (FR, DE).

⇒ A többi ország esetében a nullához közelítő korreláció azt jelezheti, hogy az egyéni jellemzők és értékpreferenciák kevesebb szerepet játszanak.

A tanulmányok befejezésének relatív kockázatai történeti periódus és az anya státusza szerint („gyerektelen” státuszhoz viszonyítva)

Bevezetés

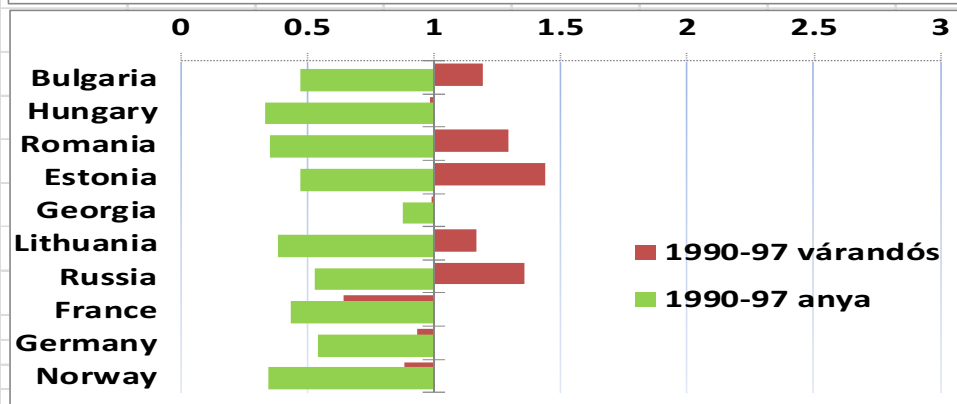
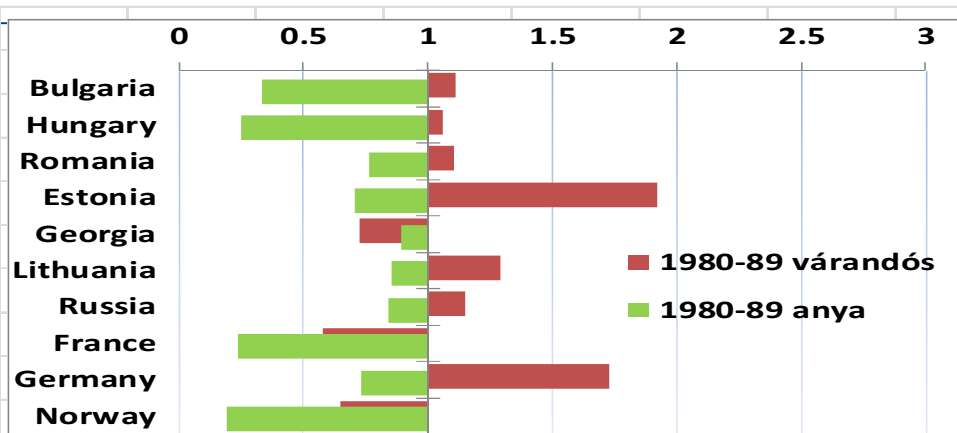
Kérdések és hipotézisek

Adatok és módszerek

Átfogó kölcsönhatások

Történeti időszakok szerinti kölcsönhatások

Konklúzió

⇒ **1980-89**

- várandóság sietette: ES+DE
- az anyaság megnövelte: BU,HU +FR,NO

⇒ **1990-97**, mindenhol:

- a várandóság nem befolyásolta
- az anyaság megnövelte

⇒ **1998- 2004/08**,

mindenhol :

- a várandóság sietteteti (kivételet GRU, FR)
- az anyaság nem befolyásolja

Az első gyerekvállalás relatív kockázatai történeti időszak és képzési státusz szerint („tanulmányait folytató” státuszhoz viszonyítva).

Bevezetés

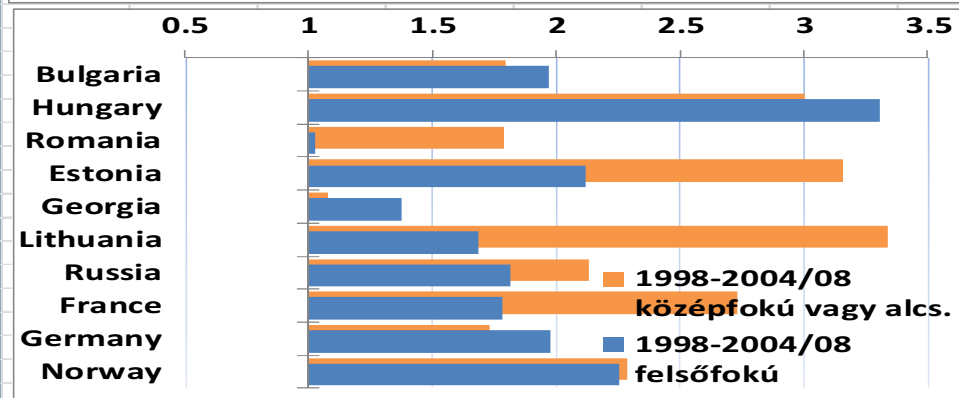
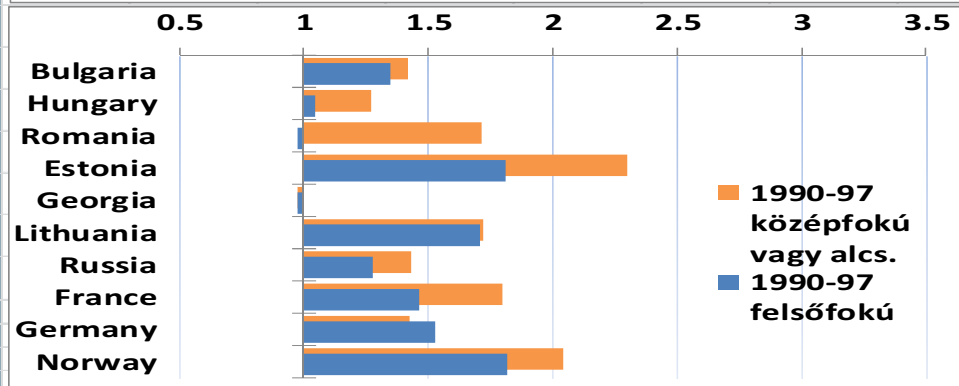
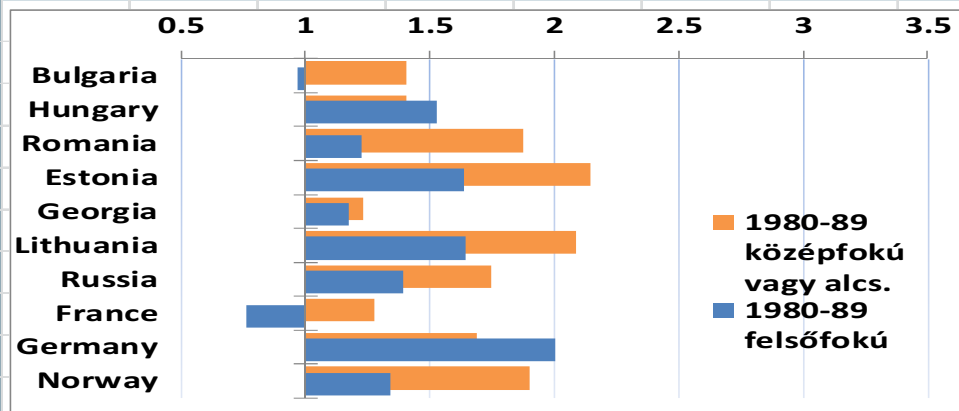
Kérdések és hipotézisek

Adatok és módszerek

Átfogó kölcsönhatások

Történeti időszakok szerinti kölcsönhatások

Konklúzió

⇒ Az első gyerekvállalást leginkább a tanulmányok befejezése idézi elő.

- kivétel:
1980-as GRU, FR
1990-es GRU, HU

⇒ 2000-es, mindenhol:
- Az első gyerekvállalás kockázata a tanulmányok befejezését követően 2-3-szorosára emelkedett.

Konklúzió

- **Q1:** Könnyebb volt-e vagy sem Kelet-Európában a tanulmányok folytatását a gyerekvállalással összeegyeztetni?

Nincs olyan ország, amelyben a várandósság könnyen összeegyeztethető az tanulmányokkal.

Ez különösen igaz a 2000-es években amikor az anyaság-se nem hosszabbítja meg többet a tanulmányok időtartalmát, mind azelőtt.

Bevezetés

Kérdések és
hipotézisek

Adatok és
módszerek

Átfogó
kölcönhatások

Történeti
időszakok
szerinti
kölcönhatások

Konklúzió

Konklúzió

- **Q2:** Mennyiben hasonlítanak egymásra ebben a tekintetben a kelet-európai országok, illetve mennyiben térnek el a nyugat-európai országoktól?

A kelet-európai minta nem különbözik a nyugat-európaiktól. A keleti és nyugati országokban egyaránt érvényesül hogy a tanulmányok befejezését megelőző várandósság növeli a tanulmány befejezését, de a tanulmányok befejezése előtti gyerekvállalás megnöveli a tanulmány időtartamát.

Az iskolai végzettség hatása alacsony, kivéve Romániát és Franciaországot, ahol a magas képzettségű nők körében alacsonyabb az első gyerekvállalás kockázata.

Grúzia egy külön eset, hiszen itt a tanulmányok folytatása és a gyerekvállalás között, úgy tűnik, semmilyen kölcsönhatás nincs.

Bevezetés

Kérdések és
hipotézisek

Adatok és
módszerek

Átfogó
kölcönhatások

Történeti
időszakok
szerinti
kölcönhatások

Konklúzió

Konklúzió

- **Q3:** Könnyebb vagy sem a tanulmányok folytatását a gyerekvállalással összeegyeztetni a 2000-es években, mint azelőtt?

Nem, sőt éppen ennek az ellenkezője igaz.

Ezt úgy értelmezhetem, hogy a 2000-es évek nagyobb kihívást jelentettek a karrierépítés és a család összeegyeztetését illetően, mint korábban. De az is feltehető, hogy a nők egyre jobban tervezik az első gyerekvállalást, a tanulmányok befejezésének időpontjához nagyon közel, vagy rögtön azt követően.

Bevezetés

Kérdések és
hipotézisek

Adatok és
módszerek

Átfogó
kölcsönhatások

Történeti
időszakok
szerinti
kölcsönhatások

Konklúzió

Konklúzió

Bevezetés

Kérdések és
hipotézisek

Adatok és
módszerek

Átfogó
kölcsonhatások

Történeti
időszakok
szerinti
kölcsonhatások

Konklúzió

- **H1a.** A tanulmányok folytatása alatti teherbe esés és gyerekvállalás növeli a tanulmányok befejezésének kockázatát.

Ez igaz a várandósságra, de nem igaz az első gyerekvállalásra.

- **H1b.** Ez a hatás erősebb akkor es őt ahol a jóléti rendszer kevésbé támogatja a két szerep összehangolását vagy a tanulmányok befejezésének elhalasztására irányuló egyéni törekvéseket.

A várandósság negatív hatásai legerősebben érvényesülnek az 1980-as évekbeli ES és DE, két egymástól eltérő családjóléti rendszerrel jellemezhető országban; ugyanakkor egyre inkább kihangsúlyozódnak majdnem az összes vizsgált országban a 2000-es években (kivéve GRU és FR).

Konklúzió

Bevezetés

Kérdések és
hipotézisek

Adatok és
módszerek

Átfogó
kölcsonhatások

Történeti
időszakok
szerinti
kölcsonhatások

Konklúzió

- **H2:** A familista jóléti rendszerekben és azokban a társadalmakban ahol az életpályák egyre inkább de-standardizáltak, a tanulmányok időtartamát és az első gyerekvállalás időzítését egyaránt befolyásoló egyéni jellemzők között kisebb az összefüggés.

A hipotézis igazolást nyert.

A nem megfigyelt személyi jellemzők és értékpreferenciák két kelet-európai és két nyugat-európai országban – BU és HU, illetve FR és DE – játszanak meghatározó szerepet.

A többi poszt-szocialista országban - RO és a szovjet utódállamokban - a nem megfigyelt személyi jellemzők kevesebb magyarázó erővel bírnak → erős családi szolidaritás.

Még NO is megfigyelhető, hogy a családdal és továbbtanulással kapcsolatos egyéni érték preferenciák nem mutatnak összefüggést → szociális-demokratikus jóléti rendszer.

Köszönöm a figyelmet !